

Bij de start van het UCGV – 9 november 2018 – Utrecht / Astarte

Sjaak Körver

Het zijn meer dan spannende tijden voor geestelijk verzorgers. Een paar weken geleden (14 oktober) kopte huisarts Pieter Banhoorn uit Leiden, gastcolumnist van *De Volkskrant*, boven een van zijn stukjes: 'Zingeving is van levensbelang voor iedereen'. En hij voegde er nog aan toe: 'Zingeving is geen hobby voor op je sterfbed'. In diezelfde Volkskrant loopt al weken een serie interviews over zingeving. De start van de reeks is het relaas van de journalist Fokke Obbema over zijn plotselinge, onverklaarbare hartstilstand waaraan hij bijna overleed en over zijn diep gevoel van zinloosheid in de nasleep daarvan. Als je wat om je heen kijkt op internet of in de boekhandel valt het op dat de laatste jaren in nogal wat autobiografische geschriften en foto-essays mensen proberen samenhang en verdieping in hun leven te vinden. Zingeving en levensbeschouwing zijn niet meer weg te denken uit het persoonlijk leven, integendeel, ze zijn er nooit uit verdwenen. Daarnaast groeit maatschappelijk het besef dat onze professie, geestelijke verzorging, een belangrijke bijdrage kan leveren als mensen worden geconfronteerd met vragen die onoplosbaar, situaties die niet maakbaar, en levensgebeurtenissen die onomkeerbaar zijn. Dat blijkt ook uit de recente overheidsmaatregelen van het ministerie van VWS om geestelijke verzorging in de eerstelijns (palliatieve) zorg structureel financieel te ondersteunen, en uit de steun van het ministerie van EZ voor geestelijke verzorging in het aardbevingsgebied in Groningen. Zingeving, levensbeschouwing en geestelijke verzorging hebben, zou je kunnen zeggen, de wind mee.

Dat vraagt om gedegen onderzoek, vooral praktijkgestuurd onderzoek. Onderzoek naar het feitelijk handelen van geestelijk verzorgers, naar veelbelovende interventies, naar modellen en theorieën die het handelen ondersteunen, naar de effectiviteit van geestelijke verzorging, en naar de rol van levensbeschouwing en religie in dit kader. In deze ontwikkeling past dit nieuwe centrum. In 2015 hebben we – d.w.z. de Commissie Wetenschap van de VGVZ, de PThU en de TST – George Fitchett (Chicago) uitgenodigd om zijn visie op onderzoek naar geestelijke verzorging te presenteren. In de maanden na die conferentie is het initiatief ontstaan om de praktijk van geestelijke verzorging in Nederland nader te onderzoeken. Dat heeft geleid tot het *Case Studies Project Geestelijke Verzorging* waarin momenteel 55 geestelijk verzorgers (werkzaam in de zorg, bij justitie, in de krijgsmacht en in de eerste lijn) betrokken zijn, evenals 10 onderzoekers van 4 verschillende universiteiten. De opzet en organisatie van dit project vormen in wezen de blauwdruk voor dit centrum. In het gesprek met de besturen van beide instellingen – de Protestantse Theologische Universiteit en de *Tilburg School of Catholic Theology* – over een adequate infrastructuur voor dat omvangrijke project ontstond het idee voor dit centrum, waarbij we deels kunnen voortbouwen op het al langer bestaande Centrum voor Justitiepastoraat. Het nieuwe centrum overkoepelt in ieder geval de expertise op het gebied van geestelijke verzorging binnen beide instellingen. Daarnaast biedt het een platform voor samenwerking met collega-onderzoekers van andere universiteiten en hogescholen. In het CSP hebben we kunnen zien hoe dat vorm kan krijgen zonder al te veel bestuurlijke beslommingen voor de deelnemende onderzoekers.

Sommigen van u weten dat ik een fervent liefhebber ben van fotografie, en zelf ook fotografeer, meestal in zwart/wit. Ik laat u een voorbeeld uit eigen werk zien, een opname uit 2006. Het beeld stamt uit Boedapest, op de kop af 50 jaar na de opstand in 1956. U ziet een beeld uit een Oost-Europese stad, een stemmig beeld dat bij enkelen van u zelfs in de woonkamer hangt. Wat u als kijker niet weet, is dat deze foto is genomen op het kruispunt naast het *House of Terror*, het hoofdkwartier van de Russische geheime dienst dat nu als museum is ingericht. Mensen stonden die zondag, exact 50 jaar na de opstand, in de rij om ter gelegenheid van de herdenking het gebouw te bezoeken. Op de gevel zijn foto's aangebracht van mensen die in de kelders zijn gemarteld en vermoord. Kaarsen brandden, bloemen werden neergelegd, mensen liepen in stilte en vol piëteit langs de portretten, kaarsen en bloemen. Door deze context heeft dit beeld – in ieder geval voor mij – een bijzondere betekenis, een extra dimensie. Niet in het laatst vanwege de gesprekken die ik had in de dagen vooraf tijdens een conferentie over Klinische Pastorale Vorming en supervisie in de Hongaarse context waar velen zijn opgegroeid met de angst voor de ander, de angst ook om het achterste van je tong te laten zien. Die context en betekenis zijn natuurlijk niet meteen waarneembaar.

Jarenlang heb ik als geestelijk verzorger gewerkt. Sommige mensen en opmerkingen vergeet ik nooit meer. Dat geldt bijvoorbeeld voor de man die al maandenlang in het ziekenhuis lag, op een kamer alleen, met een grote wondinfectie na een openhartoperatie. Hij mocht alleen op zijn rug liggen, en zag voortdurend zo'n systeemplafond met kleine gaatjes, dagen, weken, zelfs maanden op een rij. Toen ik hem vroeg hoe hij het volhield, antwoordde hij: 'voor een zeeman is de zee elke dag anders'. Hoewel een prachtig beeld, is dit een uitspraak die pas gaandeweg betekenis kan krijgen in de context van zijn levensverhaal. Tegen het projectiescherm van het plafond konden levensgebeurtenissen in samenhang worden verkend. Hier geldt hetzelfde als bij die foto uit Boedapest. Als geestelijk verzorger moet je leren om naar de context te kijken en te vragen, om bedacht te zijn op zin en levensbeschouwing voorbij de concrete uitspraken, om gesprekspartners uit te nodigen hun verhaal in cirkels op te bouwen rondom die ene markante uitspraak. Dat vraagt verbeeldingskracht en gevoel voor symboliek. Zin is niet te maken, zin dient zich aan in verbeelding, in metaforen en symbolen, in samenhang, in verbondenheid in ruimte en tijd. In verbondenheid met de levensbeschouwelijke of religieuze traditie waarin je staat.

In het Case Studies Project onderzoeken we – met de geestelijk verzorgers zelf – dit soort situaties, en komen we op het spoor van wat de krachtlijnen en criteria zijn van goede geestelijke verzorging, welke bijdrage GV in het desbetreffende werkveld kan leveren, op micro-, meso- en macroniveau. Dit minutieuze en praktijkgestuurde onderzoek maakt zichtbaar hoe waardevol dit beroep, deze professie is, hoe onmisbaar – omdat er in de zorg, bij justitie, in de krijgsmacht en in de eerste lijn zoveel vragen rond zingeving en levensbeschouwing leven. Het is een prachtig vak. Dat willen we in het UCGV verdiepen, verbreden en versterken.

Bij dit officiële startmoment passen woorden van dank. We zijn het bestuur van de PThU, rector en voorzitter Mechteld Jansen en manager bedrijfsvoering Pim Boven, en het bestuur van de TST, decaan Marcel Sarot en directeur bedrijfsvoering Ada van der Velden, bijzonder

dankbaar dat zij willen investeren in dit centrum; en daarmee hun overtuiging uitspreken dat geestelijke verzorging en levensbeschouwing samenhangen, en dat dit centrum aan de studie daarvan zal kunnen bijdragen – en dat voortdurend met het oog op de praktijk. Woorden van dank zijn er ook voor bestuur en medewerkers van het Centrum voor Justitiepastoraat, een van de poten van het nieuwe centrum, de oudste poot zelfs, met name Theo de Wit en Reijer de Vries. Ook voor Renske Kruizinga die als ondersteuner/onderzoeker een onmisbare drijvende kracht is achter het centrum. En *last but not least* voor Martin Walton, hoogleraar aan de PThU, met wie ik 3,5 jaar geleden aan dit avontuur ben begonnen; we hadden niet kunnen dromen dat we hier nu staan. En niet te vergeten: dank voor u allen dat u hier bent!

Bestuurlijke samenwerking heeft iets van de kwadratuur van de cirkel. Voor wie dit wiskundige probleem niet kent: het gaat erom een vierkant te berekenen dat dezelfde oppervlakte heeft als een gegeven cirkel. Dat blijkt een onmogelijke opgave, waarover wiskundigen zich duizenden jaren het hoofd hebben gebroken. Maar in het nieuwe logo van het UCGV is duidelijk geworden dat het wel kan. Dit logo is daarmee een passend beeld voor dit centrum, met een context en betekenis die zich vanmiddag gaandeweg voor u zullen ontfouwen.

Sjaak Körver